

Emlékezés Hegedüs Lajos Candidra (1831-1883), a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjára

Remembering Candid Lajos Hegedüs (1831-1883), Corresponding Member of the Hungarian Academy of Sciences

Hegedüs Lajos Candid jogtudós Nagyváradon (Bihar vármegye) született 1831.október 3.-án. Rákospalotán (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye) hunyt el 1883. június 13-án. A Magyar Tudományos Akadémia 1874. május 28-án tartott közgyűlésén választotta levelező tagjává.

Hegedüs Lajos Candid Sopron vármegyei régi magyar családból származott. Édesapja katonatiszt volt.

A pesti egyetemen folytatott jogi tanulmányokat. 1851-től a pesti bíróságon öt éven át gyakornokként és vizsgálóbíróként működött. 1853-ban a pesti egyetemen avatták jogi doktorrá. Jogi doktori disszertációja „Értekezés a föld alatti tulajdon viszonyairól, általán s különösen Magyarhonban, a magyar jog és újabb törvényhozás alapján” címmel még a védelem esztendejében nyomtatásban is megjelent (Pest, 1853.).

1856-tól Bécsben, az igazságügyi minisztériumban (Ministerium für Justiz) vállalt állást. Feladata a birodalmi törvénylapok (Reichsjustizblätter) szerkesztése volt.

Hegedüs Lajos Candid 1860-ben a visszaállított magyar udvari kancelláriánál lett fogalmazó. Néhány évvel később, 1864-ben lett udvari titkárrá léptették elő. 1865-ben a budai helytartóságnál kapott tanácsosi kinevezést.

Az Osztrák-Magyar Kiegyezést követően, 1867-ben, a felelős kormány megalakulása után a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban osztálytanácsosi kinevezést nyert. Az általa vezetett osztály ügy- és feladatkörébe a minisztérium kezelésében álló alapítványok - a felsorolás nem teljes - az országos műemlékek, a Magyar Nemzeti Múzeum, valamint az Országos Képtár tartoztak.

Trefort Ágoston vallás- és közoktatási miniszter (1872-től egészen 1888-ban bekövetkezett elhunytáig) vezetése alatt végzett munkájának eredménye volt többek között az 1875-ben elhunyt Toldy Ferenc, a Magyar Tudományos Akadémia rendes és igazgatósági tagja könyvtárának megszerzése, a Nemzeti Múzeum könyvtárának korszerű módszerek alapján történő rendezése, az országos gyűjtemények gyarapítása, a kassai székesegyház, valamint a budai koronázó templom felújítása. Említést érdemel, hogy Hegedüs Lajos Candid nevéhez fűződik a visegrádi romterület szanálása is.

Hegedüs Lajos Candid cikkei, tanulmányai számos országos lapban, folyóiratban jelentek meg. Az 1850-es években a Vasárnapi Ujságban publikált ismeretterjesztő cikkeket, igaz, ezek német nyelven már más lapokban megjelent írások fordításai voltak. A széles körben ismert és olvasott Jogtudományi és Törvénykezési Tárban is jelentek meg munkái. Itt jelent meg 1855-ben „A kőszéntepek birtokviszonyai hazánkban” és a következő évben, 1856-ban a „Tanulmányok a mozlemjog köréből” című tanulmánya. Ez a munkája a hazai jogtörténészek által korábban egyáltalán nem, vagy pedig csak kevésbé ismert és kutatott, a hazai jogra (ius patrium) hatást nem gyakorló iszlám jog szélesebb körben való megismertetését szolgálta. Ez a tanulmánya német nyelvterületen, főleg Németországban már publikált munkák alapul vételével készült.

Hegedüs Lajos Candid a Jogtudományi és Törvénykezési Tárban „A kőszéntepek birtokviszonyai hazánkban”, „A szavatossági eljárás a polgári perrendtartásban” és „A beismerés általi bizonyításról” címmel publikált tanulmányokat. A Kelet Népében jelent meg 1856-ban „A magyar jogirodalom kifejlődése 1850-1856.” című munkája. A Hazánkban tette közzé 1858-ban „Sz. István apostoli királynak vitéz rende” című írását. A Jogtudományi Közlönyben jelent meg 1866-ban „A táviratokról a kereskedelmi jogban” című cikke. Említést érdemel még a Századokban 1877-ben publikált „Szalay Ágoston emlékezete” és a következő évben, 1878-ban ugyancsak ebben a tekintélyes folyóiratban közzétett „A Theresianum s magyar alapítványai történetéhez” című tanulmánya. Említést érdemel, hogy Hegedüs Lajos Candid munkatársa volt a Szent-István-Társulat által 1859 és 1876 között 13 kötetben megjelentetett Egyetemes Magyar Encyclopaediának is.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a XIX. század második felében már rendelkezésre álltak magyar nyelven publikált jogi és történeti munkák, melyeket Hegedüs Lajos Candidnak is módjában volt olvasni. Utalnunk kell ugyanakkor arra, hogy sok esetben ezek a publikációk külföldi, elsősorban német és osztrák szerzők munkáinak fordításai voltak. A hazai jog (ius patrium) egyes intézményeit elemezve Hegedüs Lajos Jácint nem egyszer utalt a római jogi forrásokra (fontes iuris Romani) is, csakúgy, mint a jelentős európai polgári törvénykönyvekben található szabályozásra. Jogi tárgyú írásainak olvasása alapján megállapítható, hogy ismerte a kodifikált osztrák magánjogot és az ugyancsak kodifikált francia polgári jogot és kereskedelmi jogot. Járatos volt továbbá az osztrák, a német és a francia jogirodalomban is.

Hegedüs Lajos Candid életpályája, munkássága, jogász, jogi tanulmányokat is folytató, jogtudós kortársai nagy többségétől eltérően, nem a politikai élethez, aktivitáshoz, hanem a jogász, elsősorban minisztériumi tevékenységhez kapcsolódik. Hegedüs Lajos Candid a XIX. század második felében a magyarországi jogászok körében tekintélynek örvendő jogtudósnak számított.

Magánjoggal és közjoggal egyaránt foglalkozó munkái, melyekben nem egyszer a jogösszehasonlítás is szerepet kap, ma is figyelmet érdemelnek.

Hegedüs Lajos Candid főbb munkái

Értekezés a föld alatti tulajdon viszonyairól, általán s különösen Magyarhonban, a magyar jog és újabb törvényhozás alapján. Pest, 1853. (Jogi doktori értekezés.); Az előleges biztosítási közegek a polgári eljárásban. Iromány-példákkal világosítva. Pest, 1855.; Iromány-példák a polgári törvénykönyvhöz s az ideiglenes polgári perrendtartáshoz. Pest, 1858.; Jegyzői rendtartás magyarázata. Pest, 1858.; Árnyak. Nevezetes bűnesetek gyűjteménye. Pest, 1859. I-II. k.; A magyar közjog alapvonalai (Gróf Cziráky Antal Mózes nyomán írta. Pest 1861. (2. bőv. kiadás. Pest, 1869.; 3. kiadás. Pest, 1872.); Az általános német kereskedelmi törvény. Ford. s a közönséges német váltó rendszabály s a magyar kereskedelmi törvényekkel kapcsolatban legfelsőbb engedéllyel közrebocsátotta. Pest, 1863. (Uj Törvénytár XII.) és Kegyelmi királyi utasítás a váltóbiróságok számára. Pest, 1863. (1841-ben Jászay Pál adta ki.).

Felhasznált irodalom

Hegedüs Lajos Candid. Magyar Tudományos Akadémia Almanach. 1884.

Hamza Gábor
egyetemi tanár, az MTA rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
e-mail: gabor.hamza@ajk.elte.hu